

Česká republika
USNESENÍ
Ústavního soudu

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jana Wintra, soudce Jaromíra Jirsy a soudkyně zpravodajky Veroniky Křesťanové o ústavní stížnosti stěžovatelů 1. R. Z. a 2. nezletilého R. Z., zastoupených Mgr. Karolinou Kováčovou, advokátkou, sídlem Václavská 2073/20, Praha 2 - Nové Město, proti rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1811/2023-348 ze dne 25. října 2023, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 21 Co 334/2022-319 ze dne 7. prosince 2022 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 42 C 153/2018-285 ze dne 25. února 2022, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2, jako účastníků řízení, a a) České republiky - Ministerstva spravedlnosti, sídlem Vyšehradská 424/16, Praha 2 - Nové Město, a b) nezletilého R. Z., jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Ústavní stížnost se odmítá.

II. Stěžovatelé nemají právo na náhradu nákladů řízení.

Odůvodnění:

1. Stěžovatelé se domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí; tvrdí, že jimi byla porušena jejich základní práva zaručená v čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

2. Stěžovatelé a vedlejší účastník b) se u Obvodního soudu pro Prahu 2 (obvodní soud) domáhali z titulu nezákonných rozhodnutí náhrady újmy podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), (dále jen "zákon o odpovědnosti státu za škodu"). První stěžovatel (otec) žádal po vedlejší účastnici a) 333 660 Kč (z toho 321 640 Kč jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu a 12 020 Kč jako náhrady nákladů za právní zastoupení v řízení před Ústavním soudem ve věci sp. zn. I. ÚS 1079/17) s příslušenstvím, druhý stěžovatel (nezletilý syn R.) a stejně tak vedlejší účastník b) (nezletilý syn R.) žádali 557 260 Kč (jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu) s příslušenstvím.

3. Nemajetková újma zásahem do rodinného života otce a synů a vzájemného práva na rodičovskou péči a výchovu měla otci a synům vzniknout v důsledku nezákonných rozhodnutí vydaných v opatrovnickém řízení vedeném u Okresního soudu Praha-západ (dále jen "okresní soud") pod sp. zn. 25 P 109/2013. Konkrétně mělo jít o rozhodnutí na č. l. 372 [rozsudek Krajského soudu v Praze č. j. 21 Co 747/2016-372 ze dne 15. února 2017 (dále jen "krajský soud")] na č. l. 405, 453, 481 a 490 [postupně: usnesení okresního soudu ze dne 17. března 2017 o nařízení předběžného opatření a potvrzující usnesení krajského soudu ze dne 3. května 2017, usnesení okresního soudu ze dne 23. května 2017 o zamítnutí návrhu na zrušení nařízeného předběžného opatření a potvrzující (resp. částečně měnící ze zamítnutí na odmítnutí) usnesení krajského soudu ze dne 16. května 2017; souhrnné rozhodnutí ve věci předběžného opatření]. Vlivem rozsudku krajského soudu byl otec v období od 15. února 2017 omezen v péči o syny na 48 hodin 1x za 14 dnů a vlivem rozhodnutí ve věci předběžného opatření se pak s nimi nemohl stýkat vůbec, a to ode dne 17. března 2017 až do září 2017.

4. Obvodní soud napadeným rozsudkem žalobu v celém rozsahu zamítl (výroky I, II a III) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok IV). S odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu (sp. zn. 29 Cdo 3137/2007) uzavřel, že stát neodpovídá za újmu vzniklou v důsledku předběžného opatření a navíc rozhodnutí ve věci předběžného opatření v konkrétní věci ani nenaplnují znaky nezákonného rozhodnutí ve smyslu § 8 zákona o odpovědnosti státu za škodu. Rozsudek krajského soudu sice tyto znaky splňuje, neboť byl zrušen nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1079/17 ze dne 26. července 2017, avšak z provedeného dokazování vyplynulo, že v příčinné souvislosti s ním žalobcům tvrzená újma nevznikla. K omezení styku otce se syny a narušení citových vazeb totiž nedošlo až v důsledku rozsudku, ale již dříve vlivem mimořádně nepřátelských kroků matky směřujících k

omezení styku otce se syny. Nedůvodnost požadavku otce na náhradu majetkové škody (nákladů řízení před Ústavním soudem) obvodní soud vysvětlil odkazem na § 31 odst. 1 až 4 zákona o odpovědnosti státu za škodu.

5. Městský soud v Praze (dále jen "městský soud") napadeným rozsudkem rozsudek obvodního soudu potvrdil (výrok I) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II). Ztotožnil se se závěrem obvodního soudu o absenci odpovědnosti vedlejší účastnice a) za újmu způsobenou předběžným opatřením. Jelikož se nejednalo o odpovědnostní tituly, nezabýval se dalšími předpoklady odpovědnosti za újmu. Ani usnesení na č. l. 481 a 490 - týkající se návrhu prvního stěžovatele na zrušení předběžného opatření - neshledal odpovědnostními tituly (nezákonnými rozhodnutími) pro nesplnění formální podmínky zrušení nebo změny rozhodnutí pro nezákonnost a ani podmínky odpovědnosti státu v materiálním smyslu. První stěžovatel nebyl úspěšný v přezkumu ústavnosti těchto usnesení. Ústavní soud jeho stížnost odmítl usnesením sp. zn. I. ÚS 2760/17 ze dne 17. října 2017 a porušení práv nekonstatoval ani akademickým výrokem. Za odpovědnostní titul (nezákonné rozhodnutí) shodně s obvodním soudem označil pouze rozsudek krajského soudu. Ve shodě s obvodním soudem také uzavřel, že mezi tímto nezákonným rozhodnutím a tvrzenou újmou - dovozanou pak i z následných usnesení o zákazu styku - neexistuje příčinná souvislost. Rozsudkem nebyl styk zakázán, byl omezen, a tvrzené narušení a zpřetrhání vazeb se syny vlivem rozsudku prokázáno nebylo, resp. mělo jinou příčinu.

6. Nejvyšší soud napadeným rozsudkem dovolání stěžovatelů částečně zamítl (v rozsahu směřujícím proti výroku I rozsudku městského soudu, v jakém byl rozsudek obvodního soudu potvrzen ohledně zamítnutí žalobního požadavku prvního stěžovatele o zadostiučinění za nemajetkovou újmu a ohledně žalobního požadavku druhého stěžovatele); ve zbývajícím rozsahu dovolání odmítl (výrok I) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II). Pro řešení otázky odpovědnosti za předběžná opatření (usnesení na č. l. 405 a 453) shledal dovolání nepřipustným. Tato usnesení nebyla ani zrušena ani změněna pro nezákonnost, navíc se toho ani stěžovatelé u Ústavního soudu nedomáhali, a městský soud se při jejím posouzení neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. K usnesení na č. l. 481 a 490 odkázal na usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2760/17 a rovněž uzavřel, že ani v posouzení odpovědnosti státu v materiálním smyslu se městský soud neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe. Ohledně rozsudku krajského soudu (č. l. 372) vyšel z úvahy, že bezprostřední příčinou vzniku újmy je chování matky, nikoli nezákonné rozhodnutí, protože právě chování matky vyústilo v zahájení řízení o úpravu styku. Právní posouzení městského soudu a obvodního soudu tak zhodnotil jako správné.

7. Stěžovatelé napadená rozhodnutí považují za neústavní. Jejich argumentaci z ústavní stížnosti lze shrnout následovně: Stěžovatelé předkládají svůj výklad odpovědnosti státu za škodu způsobenou předběžnými opatřeními o zákazu styku. Odkazují na nález sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. července 2017 a domnívají se, že obecné pravidlo, že za předběžné opatření odpovídá návrhovaťel, se v případech týkajících se nezletilých neuplatní. Polemizují se závěry Nejvyššího soudu a uvádí, že nezákonnost rozhodnutí na č. l. 405 a 453 - ač nebyla výslovně konstatována - byla fakticky důvodem pro vydání nového předběžného opatření okresního soudu dne 21. srpna 2017 o obnovení styku otce se syny (na č. l. 524 ve spojení s usnesením krajského soudu na č. l. 539 ze dne 12. září 2017). Navíc ochranu právům stěžovatelů soudy neposkytly ani tehdy, když protiprávní stav v dalších rozhodnutích (na č. l. 481 a 490) nenapravily a předběžná opatření o zákazu styku nezrušily. Z toho, ve spojení s usnesením Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2760/17, dovozují, že rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu vykazovala materiální znaky protiprávnosti, jež u rozsudku na č. l. 372 konstatoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 1079/17 ze dne 26. července 2017. Naplnila tak podmínky § 8 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu. Výklad § 8 zákona o odpovědnosti státu za škodu poskytnutý Nejvyšším soudem považují za formalistický. Ve vztahu k rozsudku na č. l. 372 považují za nezákonný a nesprávný závěr o absenci příčinné souvislosti mezi nezákonným rozhodnutím a vznikem újmy. Když jim soudy neposkytly ochranu jejich práv, legalizovaly agresivní jednání matky a soudním rozhodnutím omezily právo otce na rodičovskou výchovu a péči. Namítají, že újma, kterou jim způsobily obecné soudy, je jinou újmou, než kterou jim způsobuje matka omezováním styku. Proto to nemohla být matka, kdo narušil příčinnou souvislost mezi zásahem a újmou. Napadená rozhodnutí považují za sofistikované odůvodnění nespravedlnosti, navíc nezohledňující zájem nezletilého ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Žádají o přiznání náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem.

8. K projednání ústavní stížnosti je Ústavní soud příslušný. Ústavní stížnost byla podána - až na dále uvedenou výjimku - oprávněnými osobami [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudě]; je včasná a není nepřipustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona. Oba stěžovatelé jsou řádně zastoupeni advokátkou. Ústavní soud v posuzované věci neshledal mezi stěžovateli kolizi zájmů, a tak ani důvod, aby druhému stěžovateli ustanovil opatrovníka, navíc by šlo vzhledem k výsledku řízení o pouhý formalismus prodlužující řízení (srov. obdobně např. sp. zn. I. ÚS 2855/18 ze dne 11. prosince 2018 nebo sp. zn. IV. ÚS 3374/20 ze dne 26. ledna 2021; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>). V rozsahu, ve kterém stěžovatelé napadají rozhodnutí

obecných soudů v části, kterou rozhodovaly o nárocích vedlejšího účastníka b), jde o návrh podanými zjevně neoprávněnými osobami [§ 72 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario].

9. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost stěžovatelů (nad rozsah v konci bodu 8) a dospěl k závěru, že jde o zjevně neopodstatněný návrh ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Uvedené ustanovení v zájmu racionality a efektivity řízení před Ústavním soudem dává tomuto soudu pravomoc posoudit "přijatelnost" návrhu předtím, než dospěje k závěru, že o návrhu rozhodne meritorně nálezem.

10. Již mnohokrát bylo v judikatuře Ústavního soudu řečeno, že není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k přezkumu jejich rozhodnutí jako další odvolací orgán. Nemůže tedy nahrazovat hodnocení obecných soudů, tj. skutkové a právní posouzení věci, svým vlastním [srov. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. února 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Je povolán toliko k přezkumu ústavněprávních principů, tj. toho, zda nedošlo k porušení ústavních principů a základních práv a svobod účastníka řízení, zda právní závěry obecných soudů nejsou v extrémním nesouladu se skutkovými zjištěními a zda výklad práva provedený obecnými soudy je ústavně konformní, resp. zda nebyl aktem "libovůle". Ústavní soud tedy koriguje jen ty nejextrémnější excesy [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. června 2004 (N 91/33 SbNU 377)].

11. Pravomoc obecných soudů posoudit existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu (újmu) způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem Ústavní soud respektuje [nálezy sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. května 2013 (N 86/69 SbNU 373) nebo sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. září 2013 (N 169/70 SbNU 581)] Hodnocení konkrétních okolností jednotlivých případů je v první řadě úkolem obecných soudů [nález sp. zn. III. ÚS 1320/10 ze dne 9. prosince 2010 (N 247/59 SbNU 515)].

12. Stěžovatelé pouze opakují námitky, které již uplatnili před obecnými soudy, zejména pak před Nejvyšším soudem. Ty se jejich námitkami důkladně zabývaly a náležitě a dostatečně přesvědčivě je vypořádaly. Ústavní soud nemá závěrům obecných soudů z ústavního hlediska co vytknout. Výjimkou je názor na odpovědnost státu za újmu způsobenou předběžným opatřením. To je však, jak bude uvedeno dále, pro posuzovanou věc výsledně bez významu.

13. V posuzované věci je podstatné, že po období přibližně jednoho měsíce [od poloviny února 2017 do poloviny března 2017 (dále jen "první období")] platila pravomocná a vykonatelná úprava styku otce se synem vyplývající z rozsudku krajského soudu (48 hodin ob týden), který byl později zrušen Ústavním soudem. Rozsudek krajského soudu tak i formálně naplňuje znaky nezákonného rozhodnutí ve smyslu zákona o odpovědnosti za škodu. Vlivem rozsudku krajského soudu byl rozsah styku během rozhodného (pouze) měsíčního období užší o 2x 48 hodin (místo ob týden by byl týdně). Stát tak odpovídá za újmu způsobenou tímto nezákonným rozhodnutím. Obecné soudy toto ani nijak nezpochybňují. Dospěly však ke skutkovému závěru, že újma, kterou otec přičítá nezákonnému rozhodnutí, má jinou příčinu, neboli tvrzená újma - dlouhodobé odloučení a poškození vztahů - nevznikla v příčinné souvislosti s rozsudkem krajského soudu, a proto za ni stát neodpovídá. Skutkový závěr obvodního soudu i městského soudu o absenci příčinné souvislosti založený na důkladném dokazování z ústavního hlediska ob stojí. Již proto jsou námitky stěžovatelů k prvnímu období zjevně neopodstatněné.

14. Totéž, tím spíše, platí k období od poloviny března 2017 do září 2017 (dále jen "druhé období"). Po jeho trvání totiž ani nepůsobilo žádné (formálně a ani materiálně) nezákonné rozhodnutí ve smyslu zákona o odpovědnosti státu za škodu. Tvrdí-li stěžovatelé opak, pomíjí, že žádné z rozhodnutí o předběžném opatření, které po druhé období působilo, nebylo zrušeno a ani nebyla konstatována jeho nezákonnost (či neústavnost). Usnesení okresního soudu o nařízení předběžného opatření bylo usnesením krajského soudu potvrzeno a tato rozhodnutí nebyla napadena ústavní stížností, jak i zdůraznil Ústavní soud v usnesení sp. zn. I. ÚS 2760/17. Ústavní stížnost, která podána byla a kterou Ústavní soud odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný, směřovala proti rozhodnutí okresního soudu o nevyhovění návrhu na zrušení nařízeného předběžného opatření a potvrzení tohoto rozhodnutí krajským soudem. Návrh na zrušení předběžného opatření byl přitom ve své podstatě polemikou ohledně správnosti (již pravomocného) rozhodnutí, kterým bylo předběžné opatření nařízeno. Ústavní soud v bodu 17 usnesení výslovně uvedl, že první stěžovatel využil prostředek zrušení předběžného opatření proto, aby podrobil předběžné opatření dalšímu věcnému přezkumu. Tomu institut zrušení předběžného opatření neslouží, tuto funkci plní opravné prostředky. Nezmění-li se okolnosti, za kterých bylo předběžné opatření vydáno, je soud svým rozhodnutím vázán. Vyjádřil-li se Ústavní soud k zatímní úpravě předběžným opatřením kriticky v tom směru, že tvrzené protiprávní uspořádání práv a povinností vykazuje materiální znaky, které vytykal krajskému soudu v nález, nelze to - jak činí stěžovatelé - zaměňovat s tím, že konstatoval, že jde o nezákonné rozhodnutí ve smyslu zákona o odpovědnosti státu za škodu. Naopak považoval za důležité upozornit, že první stěžovatel při formulaci ústavní stížnosti vycházel z argumentace Ústavního soudu v

předchozím nálezu ve věci a že napadená rozhodnutí přijaly soudy v době, kdy ještě nález nebyl vydán (bod 16). Ústavní soud již tehdy zdůraznil, že ústavní stížnost nemíří proti předběžnému opatření a současně odmítl z důvodů tam podrobně uvedených (body 15 až 19) vydat byť jen konstatační výrok a distancoval se od toho, že by smyslem ústavní stížnosti mělo být otevření cesty k finančnímu odškodnění (bod 18).

15. Nelze souhlasit s Nejvyšším soudem, že stát nemůže odpovídat za škodu způsobenou nařízeným předběžným opatřením (jindy než při zahájení řízení z moci úřední). Stát za škodu způsobenou předběžným opatřením odpovídá, ale pouze tehdy, zruší-li odvolací soud na základě odvolání vykonatelné rozhodnutí, kterým bylo nařízeno předběžné opatření, nebo takové rozhodnutí (již i pravomocné) zruší Ústavní soud na základě ústavní stížnosti. Ústavní soud zde připomíná, že rozhodnutí o nařízení předběžného opatření se stává vykonatelným (bez ohledu na právní moc) již vyhlášením (§ 76d občanského soudního řádu), nedojde-li k vyhlášení, tak doručením tomu, jemuž povinnost ukládá.

16. Je třeba striktně odlišovat odpovědnost státu za újmu nezákonným rozhodnutím o nařízení ("nezákonného") předběžného opatření od odpovědnosti navrhovatele za újmu způsobenou ("zákonně") nařízeným předběžným opatřením. Za újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím o nařízení předběžného opatření stát odpovídá právě proto, že jde o nezákonné rozhodnutí, že v řízení o opravném prostředku vyjde najevo, že předběžné opatření nemělo být vůbec nařízeno, a rozhodnutí, kterým bylo nařízeno, je v důsledku toho zrušeno či změněno. Jinak také vyjádřeno, nerozhodl-li by soud nezákonně, předběžné opatření by vůbec nebylo nařízeno (návrh by byl zamítnut či odmítnut).

17. K tomu je nutné dodat, že zrušení/změna rozhodnutí o nařízení předběžného opatření na základě opravného prostředku není potřeba, stane-li se odvolání bezpředmětným a řízení o něm je zastaveno (§ 16 zákon o zvláštních řízeních soudních), popř. je odvolání odmítnuto (§ 218 občanského soudního řádu), a odvolací soud určí (ve výroku konstatuje), že usnesení o předběžném opatření bylo nezákonné (§ 220a občanského soudního řádu), na vztahy podle zákona o zvláštních řízeních soudních se použije § 1 odst. 2 tohoto zákona. Obdobně to platí i pro rozhodnutí Ústavního soudu a vydání tzv. akademického, konstatačního výroku v situaci, kdy v době rozhodování Ústavního soudu je ústavní stížnost již bezpředmětná. V posuzované věci však ve vztahu k druhému období neexistuje žádné nezákonné rozhodnutí, tedy ani takové, kde by se takový závěr mohl odvozovat od akademického výroku. V tom se ostatně věc stěžovatelů liší od nálezu sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. července 2017, na nějž odkazují, neboť v této věci nezákonnost předběžného opatření soudu prvního stupně konstatoval odvolací soud.

18. Je-li předběžné opatření nařízeno "zákonným" rozhodnutím, tzn. rozhodnutím, které nabude právní moci a nebude pak ani zrušeno na základě ústavní stížnosti, za újmu stát neodpovídá. To platí právě ve věci stěžovatelů.

19. Výjimkou, kdy může stát odpovídat i za újmu vlivem "zákonného" předběžného opatření, je řízení zahájené soudem z moci úřední (bez návrhu). To ale (logicky jen) proto, že v takovém řízení bude mít postavení srovnatelné s postavením "navrhovatele", takže ve skutečnosti o výjimku nejde.

20. Při posuzování odpovědnosti státu za újmu způsobenou předběžným opatřením je tak třeba rozlišovat případy, kdy je vlivem důvodného opravného prostředku zrušeno či změněno rozhodnutí o nařízeném předběžném opatření, tedy "zanikne samo rozhodnutí", a případy, kdy zanikne, či je zrušeno (jen) samotné předběžné opatření. Proto také nelze zaměňovat odvolání proti rozhodnutí o nařízení předběžného opatření s návrhem na zrušení předběžného opatření a nelze prostřednictvím návrhu na zrušení předběžného opatření "opravovat" rozhodnutí o nařízení předběžného opatření. V prvním případě odvolací soud "odklízí" (ruší/mění) rozhodnutí, v druhém případě "odklízí" (ruší) samotné předběžné opatření.

21. Protože Ústavní soud nezjistil, že by napadeným rozhodnutím byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelů, jejich ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou [§ 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a částečně (závěr bodu 8) jako návrh podaný osobami zjevně neoprávněnými [§ 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu]. Vzhledem k odmítnutí ústavní stížnosti nemají neúspěšní stěžovatelé právo na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem (§ 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu a contrario).

Poučení: Proti usnesení Ústavního soudu není odvolání přípustné.

V Brně dne 20. března 2024

Jan Wintr v. r.

předseda senátu